

ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ ЗАКОМУ ТА АНАЛОГІЇ ПРАВА У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

APPLICATION OF LAW ANALOGY AND ANALOGY OF LAW IN ECONOMIC PROCESS

Дяченко С.В., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-науковий інститут права
Державного податкового університету

Онофрей В.С., студентка IV курсу
Навчально-науковий інститут права
Державного податкового університету

Дана стаття визначає роль та значення прогалин та можливість застосування аналогії права та аналогії закону як способу їх подолання. Ця стаття також присвячена визначенню шляхів виявлення та подолання законодавчих прогалин в національному законодавстві. Авторами досліджено правозастосовну практику подолання правової невизначеності шляхом визначення причин правових прогалин, а також шляхи їх подолання на основі аналізу наукових даних. Також визначені ознаки прогалин в праві. В статті досліджуються закономірності правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із застосуванням аналогії права та аналогії закону. В даній науковій роботі проводиться аналіз норм права, закріплені у вітчизняних нормативних актах, що встановлюють правові основи регулювання аналогії права та аналогії закону у господарському процесі, аналіз вітчизняної судової практики використання аналогії закону та аналогії права, а також наукові праці, присвячені змісту та застосуванню аналогій у господарському процесуальному праві. Нами було сформульовано поняття прогалин у праві та виявлено зв'язок із використанням аналогії права та аналогії закону. В статті також визначені поняття аналогії права та аналогії закону, визначено форми та місце даного інституту в системі господарського процесу. Також з'ясовано значення основних засад господарського процесуального законодавства для застосування аналогії права та аналогії закону. В статті було виявлено межі застосування аналогій судами. Сформульована думка, що в господарському процесуальному праві, а також в наукових роботах, якими раніше вивчалось дане питання, поняття аналогії права та аналогії закону ще досі є невизначеними.

На основі проведеного дослідження автори приходять до висновку, аналогія права та аналогія закону це важлива система правового регулювання, основною функцією якої є подолання правової невизначеності через лазівки чи інші дефекти правової системи, забезпечення узгодженості права як динамічної системи та розвитку суспільних відносин з метою комплексної та своєчасної реалізації завдань та функцій правового нагляду, особливо у господарській сфері.

Ключові слова: аналогія закону, аналогія права, господарський процес, загальні засади законодавства, конституційні принципи.

This article defines the role and significance of gaps and the possibility of applying law analogy and the analogy of law as a way to overcome them. This article is also devoted to identifying ways to identify and address legislative gaps in national legislation. The authors investigated the law enforcement practice of overcoming legal uncertainty by identifying the causes of legal gaps, as well as ways to overcome them based on the analysis of scientific data. Signs of gaps in the law are also identified. The article examines the patterns of legal regulation of social relations associated with the application of the law analogy and the analogy of law. This scientific work analyzes the rules of law enshrined in domestic regulations establishing the legal basis for regulating the law analogy and analogy of law in business, analysis of domestic jurisprudence using the law analogy and analogy of law, as well as scientific papers on the content and application of analogies in commercial procedural law. We have formulated the concept of gaps in the law and found a connection with the use of the law analogy and the analogy of law. The article also defines the concepts of law analogy and analogy of law, defines the forms and place of this institution in the system of economic process. The importance of the basic principles of economic procedural law for the application of the analogy law and the analogy of law is also clarified. The article revealed the limits of the application of analogies by the courts. The opinion is formulated that in economic procedural law, as well as in scientific works, which previously studied this issue, the concept of law analogy and analogy of law is still vague.

Based on the study, the authors conclude that the law analogy and the analogy of law is an important system of legal regulation, the main function of which is to overcome legal uncertainty through loopholes or other defects of the legal system, ensure coherence of law as a dynamic system and develop social implementation of tasks and functions of legal supervision, especially in the economic sphere.

Key words: law analogy, analogy of law, economic process, general principles of legislation, constitutional principles.

Актуальність. Важливим чинником формування та функціонування будь-якої правової системи є її ефективність і цілісність, які забезпечують реальне досягнення її цілей і завдань. Правова держава повинна бути здатна забезпечити захист та пріоритет законних прав та інтересів осіб, доступність правосуддя та судового захисту.

На жаль, правовий простір та існуюча законодавча база в Україні далекі від досконалості. Хоча процес прийняття нових законодавчих актів та правок до існуючих актів відбувається постійно, все ще залишається багато прогалин у законодавстві. Окремі нормативно-правові акти допускають різне тлумачення тих чи інших норм, які регулюють господарські відносини, що призводить до порушення законних прав та інтересів суб'єктів господарювання та пересічних осіб.

У цьому контексті вирішальне значення має здатність правової системи за допомогою наявних інструментів адаптуватися до ситуацій, які вимагають швидкого вирішення колізійних норм при правозастосовній діяльності.

В українському господарському процесі визначена можливість користуватись аналогією закону та аналогією права, які забезпечують можливість господарським судам вирішувати спори при прогалинах законодавства за допомогою використання інших норм законодавства.

Зміст норми, яка дозволяє використовувати аналогію права та аналогію закону в господарському процесі є стислим, з одного боку, і досить загальним, з іншого. Як наслідок, господарські суди рідко вдаються до використання правових аналогій, та до використання аналогій до тих сфер правового регулювання, в яких відсутні прогалини. Такі дії можуть призвести до правової невизначеності, зловживання законом та обходу закону. У зв'язку з цим необхідно з'ясувати механізми застосування правових аналогій та можливість їх використання.

Відсутність існуючої нормативно-правової бази, у поєднанні з недостатньою кількістю незалежних теоретичних досліджень, які були б присвячені вивченню даного питання у господарському процесі, призвели до

суперечливої правозастосовної практики у вирішенні спорів за допомогою аналогії права та аналогії закону.

Підсумовуючи вищесказане, актуальним завданням сучасної теорії господарського процесу видається визначенню сутності, обсягу та об'єктивних умов застосування аналогії права та аналогії закону.

Аналіз останніх досліджень. Автори, які досліджували питання застосування аналогії закону та аналогії права, це Беляневич В. Є., Дресвянкі В. Б., Дяченко С. В., Коваль В. М., Лазарєв В. В., Майданик Р. А., Скакун А. О., Спасибо-Фатєєва І. В., Шмаленя С. В. та інші автори.

Метою дослідження є формування поняття аналогії права та аналогії закону, включаючи їх сутність, статус у системі господарського процесу, співвідношення з відповідними правовими категоріями, правові технічні принципи та сферу застосування.

Мета дослідження визначає його основні завдання: 1) сформулювати поняття аналогії права та аналогії закону; 2) визначити форми та встановити статус аналогії у господарському процесі; 3) визначити сферу застосування аналогій в господарському процесі;

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі виявлення та подолання правових прогалин як передумови застосування аналогії закону і права та застосування аналогії в господарських правовідносинах. **Предметом** дослідження є правові норми, що містяться у вітчизняних нормативно-правових актах, що заклали правову основу для регулювання аналогії права та аналогії закону, правозастосовної практики, наукових праць щодо змісту та застосування аналогій.

Вклад основного матеріалу. Господарський процесуальний кодекс України в ч. 10 ст. 11 визначає, що «якщо спірні відносини не врегульовані законом і відсутній звичай ділового обороту, який може бути до них застосований, суд застосовує закон, що регулює подібні відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – виходить із загальних засад і змісту законодавства (аналогія права)» [1]. А також ч. 11 цієї ж статті «забороняється відмова у правосудді з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини» [1]. Отже, наявність правової прогалини є передумовою використання аналогії права чи аналогії закону як засобу подолання правової невизначеності у сфері правового регулювання при реалізації права.

Учені визначають прогалини в праві як дефект зовнішнього прояву волі держави та/або її оформлення (неповне чи неадекватне використання правових засобів) за наявності лазівок та невідповідностей чинного законодавства [2, с. 24]. Прогалина в загальному значенні – це «порожня», «незаповнений простір», «прогалина», в метафорі – це недогляд, недолік. Водночас для нього характерні невиконання належного, недбалість, помилки та відсутність через необережність – недосконалість, неповнота. Наприклад, В. В. Лазарєв визначає його як «повну або часткову відсутність нормативних настанов, необхідність яких зумовлена розвитком суспільних відносин і потребами практичного вирішення справ, основними принципами, політикою, здоровим глуздом і змістом чинного законодавства, а також іншими проявами волі, спрямованими на регулювання життєвих фактів у сфері правового впливу» [3, с. 37]. А. О. Скакун пише в своєму науковому доробку, що «прогалина в законі це повна або часткова відсутність необхідних юридичних норм у чинних законодавчих актах» [4, с. 554].

В Листі Міністерства Юстиції від 30.01.2009 даються визначення аналогії права та аналогії закону. Згідно даного листа аналогія закону – рішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на схожі випадки. А аналогія права визначається як рішення справи чи конкретного юридичного питання на основі принципів права, загальних начал і змісту законодавства [5].

Щоб розглянути справу із використання аналогії права або аналогії закону, необхідно враховувати наступні умови:

- використання аналогії допускається лише за відсутності юридичних норм в господарському законодавстві повністю або частково;
- суспільні відносини, які застосовують аналогії, повинні бути в межах правового нагляду;
- обставини справи повинні бути схожі до норм законодавства, яке буде використано;
- норми, що регулюють подібні випадки, спочатку необхідно знайти в статутах (якщо такі є) тієї ж галузі права, і тільки після цього в іншій галузі права та загальному законодавстві;
- правові рішення, прийняті з використанням аналогій, не повинні суперечити правовим нормам;
- повинні бути мотивовано пояснення причин, чому в даному рішенні застосовується аналогія [6, с. 33].

Умовами ж застосування правової аналогії є:

- 1) конкретна спір повністю або частково не вирішений нормами права, а іншої передбаченої законом можливості для вирішення справи немає;
- 2) норма, до якої застосовується аналогія, повинна стосуватися тієї ж галузі права, а посилання на норму інших галузей права можливо лише тоді, коли інших варіантів немає;
- 3) у жодному разі застосування аналогії не суперечить основним положенням господарського процесу;
- 4) норми, що застосовуються за аналогією, повинні бути включені в діюче національне законодавство;
- 5) використовувати аналогію уповноважені лише компетентні державні органи [6, с. 34].

Тільки судова влада, тобто суд, може використовувати аналогію з дотриманням усіх процесуальних норм і процесуальних гарантій. Рішення за аналогією в даному випадку не повинно суперечити чинному законодавству. При прийнятті рішення одним із питань, які має вирішити суд, є питання про те, які правові норми застосовуються до даного спору. Отже, якщо правової норми, яка б точно регулювала відносини у спорі, немає, суд застосовує аналогію. Учасники господарського процесу обов'язково повідомляються про застосування аналогії, оскільки навіть якщо розгляд справи проводиться без виклику сторін, в мотивувальній частині рішення суди зазначають про те, що вони використовують аналогію права або аналогію закону, на сьогоднішній день рішення суду можна отримати за допомогою системи «Електронного суду» або особисто в судовій канцелярії [7, с. 298].

Застосування судами аналогії є однією з гарантій ефективності системи правосуддя, як і суспільна довіра та повага, які забезпечуються «бангалорськими принципами, які містять 6 показників (принципів): незалежність, неупередженість, ність та невідкупність, дотримання етичних норм, рівність, компетентність та старанність» [8, с. 754].

У разі застосуванні аналогії права суд приймає рішення на основі правових принципів, в основному втілених у відповідних положеннях Конституції України та/або загальних принципах господарського права, таких як верховенство права, справедливість, чесність і розумність, рівність, відповідальність, свобода договору тощо [9, с. 161]. Як визначають науковці, саме принцип верховенства права «є основоположним принципом, що полягає в об'єднанні двох вимог: підпорядкування державних інституцій потребам захисту прав людини і пріоритетність цих прав» [10, с. 74], особливо даний тезис є важливим в інституті аналогії, оскільки саме вона забезпечує захист прав осіб.

Застосування аналогії права та аналогії закону ми відносимо до принципу імперативності, хоча як зазначають вчені, «у цивільному процесі відсутній принцип імпера-

тивності, він проходить наче крізь призму диспозитивності, а принципом диспозитивності є воля осіб у здійсненні суб'єктивних матеріальних і процесуальних прав» [11, с. 302]. Тому ми дійшли до такого висновку, оскільки застосування аналогії є обов'язковим у випадках, коли немає норм, які регулюють ті чи інші питання спору в господарському процесуальному законодавстві.

При використанні аналогії закону визначається характеру цивільних правовідносин, які не регулюються цивільно-правовою поведінкою, тобто чи є ці відносини договірними.

Сьогодні вчені займають різні позиції з приводу використання аналогії права та аналогії закону в господарському процесі, наприклад, зазначається, що на практиці іноді виникає необхідність застосування норм процесуального права за аналогією. Тоді як інші вважають, що аналогія в процесуальному праві є неприпустимою і порушує принцип законності, стверджуючи, що суди можуть вчиняти лише передбачені законом дії, а невизначеність юрисдикції суду призведе до свавілля. Але на практиці суди змушені застосовувати аналогію закону або аналогію права. Можливість такого застосування визначена Господарським процесуальним кодексом України. Отже, аналогія права та аналогія закону мають місце при розгляді господарськими судами спорів та при регулюванні процесу розгляду справи.

Вчені відносять аналогію права до виняткових засобів правового впливу. Вважається, що це не усуне, а лише швидко подолає правові прогалини [12, с. 167].

Дресвянкін В. Б. визначає, що «застосування аналогії права не є правотворчістю, оскільки нова норма безпосередньо не створюється, а конкретне рішення правозастосовця не може використовуватися як судовий прецедент» [13, с. 92]. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що при використанні аналогії права судами, судді не є законодавцями, а лише знаходять способи вирішення спорів у інших нормативних актах, які безпосередньо не регулюють даний спор. Прогалини в законодавстві можна заповнити лише в законодавчому процесі шляхом внесення змін і доповнень до закону, видання нових, більш досконалих нормативних актів. Разом з тим положення, що містяться в судових рішеннях за аналогічними справами, значно збагачують юридичну практику і можуть стати основою для розвитку законодавства.

Кройтор В. А. у своєму науковому доробку пише про те, що при аналогії права використовуються загальні принципи права такі як справедливості, гуманітаризму, рівності перед законом і судом, а також рівність перед законом і судом відповідальність за вину тощо які закріплені в Конституції держави або в законах у їх загальних положеннях [9, с. 162]. Таким чином, він погоджується із О. Ф. Скакун, яка вважає, що при застосуванні аналогії права використовуються принципи права загальних засад і змісту законодавства [14, с. 377].

Як визначає Кройтор В. А., аналогія закону може бути використана тільки, якщо вона прямо не заборонена законом або закон пов'язує настання юридичних наслідків з наявністю конкретних норм. Тобто, при використанні аналогії закону має бути встановлений порядок її застосування [9, с. 160].

Також науковці наголошують, що аналогія права не може бути застосована до спірних відносин, якщо проблема хоча б вирішується за загальними нормами [15, с. 766–771]. У цьому випадку суспільні відносини є врегульованими, і в законі немає прогалин, тому немає підстав для застосування аналогії.

Науковці визначають, що для вирішення господарськими судами спорів, що виникають із майнових відносин у сфері господарювання застосовується цивільне законодавство, якщо такі відносини не передбачені Господарським кодексом. Отже, якщо до таких правовідносин можна застосувати норми цивільного законодавства,

то положення Господарського кодексу, які не регулюють майнові відносини у сфері господарювання, не потребують застосування за аналогією [16, с. 461].

Вищий Господарський суд України у своєму інформаційному листі від 08.04.2008 р. № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» зазначає, що «аналогія закону чи аналогія права застосовується у тому випадку, якщо є прогалина в правовому регулюванні відповідних відносин. При аналогії закону застосовується норма, що регулює подібні правовідносини. Аналогія права передбачає застосування загальних засад законодавства. При цьому необхідно довести, що саме на підставі цього принципу повинні бути врегульовані відповідні відносини» [17].

Як відомо, аналогії, такі як аналогія права та аналогія закону, використовуються в правозастосуванні для ліквідації прогалин у законодавстві. На законодавчому рівні ці поняття й сьогодні залишаються невизначеними.

Пленумом Вищого Господарського суду України в Постанові «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів» від 24.11.2014 визначено, що «підстави припинення майнової поруки безпосередньо врегульовано окремими нормами цивільного законодавства, а тому суд не може вдатися до аналогії закону і застосовувати норми, які регулюють підстави припинення інших видів забезпечення виконання зобов'язання, – незалежно від ступеню їх подібності» [18]. Тим самим, зазначаючи, що аналогія закону та аналогія права можуть використовуватися тільки у випадках, коли питання не врегульовано законодавством тієї галузі, до якої за підсудністю належить справа.

Конституційний Суд України в своїй ухвалі «Про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс» щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 500 Цивільного кодексу України та статті 34 Господарського процесуального кодексу України у їх співвідношенні» зазначає, що «заповнення прогалин у законах має здійснювати законодавець внесенням до них змін і доповнень, а не Конституційний Суд України шляхом офіційного тлумачення їх правових норм (окремих положень) або застосуванням загальнотеоретичних засобів їх подолання – аналогії закону й аналогії права» [19].

Використання господарськими судами аналогії права та аналогії закону не врегульовано законодавчо, але практика такого використання в господарському процесі все ж існує. До прикладу візьмемо ухвалу Господарського суду Житомирської області від 25.07.2019 по справі № 16/1367 щодо заміни позивача у справі. В даній ухвалі було прийняте рішення про відмову у прийнятті до розгляду клопотання Головного управління Пенсійного фонду України в Житомирській області про заміну позивача у справі № 16/1367. Суд вмотивував це за допомогою використання аналогії закону наступним чином. В мотивувальній частині рішення було зазначено, що згідно ч. 10 ст. 11 ГПК України, якщо спірні відносини не врегульовані законом і відсутній звичай ділового обороту, який може бути до них застосований, суд застосовує закон, що регулює подібні відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – виходить із загальних засад і змісту законодавства (аналогія права). Приписами статті 175 ГПК України передбачено, що суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо заява не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства. Враховуючи ту обставину, що стаття 52 ГПК України про процесуальне правонаступництво не містить положення, щодо відмови у прийнятті до розгляду заяви (клопотання) про процесуальне правонаступництво з підстав, що остання не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства,

суд вбачає, що в даному випадку необхідно застосувати аналогію закону (заповнення прогалин у законодавстві, який полягає в застосуванні до нього іншої норми закону, яка регламентує подібні відносини). Таким чином, клопотання Головного управління Пенсійного фонду України в Житомирській області про заміну позивача у справі № 16/1367 (у порядку ст. 52 ГПК України) не належить до розгляду в порядку господарського судочинства України та в порядку п. 1 ч. 1 ст. 175 України, суд відмовляє у прийнятті його до розгляду [20].

Висновки. Під юридичними прогалинами розуміють повну або часткову відсутність у правових джерелах норм конкретного змісту, необхідного для регулювання спорів. Аналогія є єдиним правовим інститутом в механізмі правового регулювання, які можуть бути використаними для подолання прогалин у праві та для забезпечення узгодженості права як динамічної системи та розвитку суспільних відносин. Аналогія в господарському процесі поділяється на аналогію права та аналогію закону.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що можливість використання аналогії у господарському процесі є гарантією того, що будь-які спори будуть вирішені.

У дослідженні проаналізовано, що в сучасних умовах однією з властивостей закону є наявність у ньому прогалин, а аналогія права та аналогія закону в українській правовій системі слід розглядати як інститут, який природно утворився у праві. Використання аналогій як способу заповнення правових прогалин містить певні творчі елементи, і водночас не перетворює правозастосовчу діяльність у нормотворчість.

Отже, підсумовуючи вищесказане, слід зауважити, що аналогія в господарському процесуальному праві є досить поширеним правовим явищем, яке може бути застосоване судом лише за умови дотримання певних процедур, які мають бути встановлені на законодавчому рівні. Господарські суди повинні належним чином спиратися на законодавчі положення при застосуванні аналогії закону та аналогії права.

Питання, які обговорюються в цій статті, залишаються актуальними та потребують подальшого глибокого наукового аналізу з метою надання рекомендацій щодо вдосконалення господарського процесуального законодавства, особливо з огляду на міжнародний досвід вирішення та подолання прогалин у праві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України : Господарський процесуальний Кодекс України від 06.11.1991. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992. № 6, ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 14.04.2022).
2. Шевченко Т. В. Прогалини в законодавстві, способи усунення і подолання. *Право і суспільство*, 2013. № 1. С. 23–26.
3. Лазарев В. В. Пробелы в праве и пути их устранения. Москва : Юридическая литература, 1974. 184 с.
4. Скакун О. Теория держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Харків : Еспада, 2006. 776 с.
5. Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами : Лист Міністерства Юстиції від 30.01.2009. № Н-35267-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09#Text> (дата звернення: 14.04.2022).
6. Трубицина Т. А. До питання застосування судами права за аналогією. 2006. № 12. С. 31–35.
7. Дяченко С. В., Гурін Д. П. Електронна комунікація в судах: проблеми організації єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2021. № 5. С. 297. URL: http://lsej.org.ua/5_2021/71.pdf (дата звернення: 18.04.2022).
8. Дорошенко Ю. І., Дяченко С. В. Бангалорські принципи діяльності суддів України. Електронне наукове видання *«Порівняльно-аналітичне право»*, 2020. № 4. С. 752–759.
9. Кройтор В. А. Усунення прогалин у цивільному праві за допомогою аналогії права аналогії закону та міжгалузевої аналогії. *Форум права*, 2016. № 3. С. 159–166.
10. Сидорчук В. О., Дяченко С. В. Верховенство права: науковий погляд, нормативне закріплення, судова практика. *Юридичний бюлетень*, 2018. Випуск 6. С. 71–77. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/6_2018/13.pdf (дата звернення: 18.04.2022).
11. Ліннік Ю. А., Дяченко С. В. Співвідношення імперативного та диспозитивного у цивільному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2021. № 5. С. 301–303. URL: http://lsej.org.ua/5_2021/72.pdf (дата звернення: 18.04.2022).
12. Завальнюк С. В. Особливості застосування аналогії права за цивільним законодавством зарубіжних країн. *Часопис цивілістики*. Випуск 20. С. 166–170.
13. Дресвянкін В. Б. Прогалини у російському трудовому праві. Пермь, 2004. 136 с.
14. Скакун О. Ф. Теория права і держави. Київ : Алерта ЦУЛ, 2011. 520 с.
15. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : в 4 т. / за ред. В. Г. Ротань. К. : Юридична книга; Севастополь : Інститут юридичних досліджень, 2008. 848 с.
16. Коваль В. М. Застосування господарськими судами закону і права за аналогією. *Форум права*. 2011. № 1. С. 459–465.
17. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого Господарського суду України від 08.04.2008 р. № 01-8/211. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08#Text (дата звернення: 14.04.2022).
18. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів : Постанова Пленуму Вищого Господарського суду України від 24.11.2014. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va001600-14#Text> (дата звернення: 14.04.2022).
19. Про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс» щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 500 Цивільного кодексу України та статті 34 Господарського процесуального кодексу України у їх співвідношенні : Ухвала Конституційного Суду від 24.06.2009 по справі № 2-35/2009. № 34-у/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v034u710-09#Text> (дата звернення: 14.04.2022).
20. Ухвала Господарського суду Житомирської області від 25.07.2019 по справі № 16/1367. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/83230969> (дата звернення: 14.04.2022).